

communicative characteristics that match the requirements of the real group. Describes how to implement the techniques of modeling socio-psychological competence. Sources – 10.

Key words: *psychological competence, communicative situation, structure, competence, components of the socio-psychological competence, life competence, active socio-psychological training, adaptation, proactive strategy of behavior, patterns of development of socio-psychological competence.*

Бохонкова Юлія Олександрівна – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Луганськ.

УДК 159.92

Боярин Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ З СОЦІАЛЬНО ДЕЗАДАПТОВАНОЮ ПОВЕДІНКОЮ ІЗ ДИСТАНТНИХ СІМЕЙ ТА ДИСТАНТНОЮ СІМЕЮ ЗАГАЛОМ

У статті надано деякі результати досліджень особливостей соціально-психологічної роботи з підлітками з соціально дезадаптованою поведінкою із дистантних сімей, подано причини та наслідки дисгармонійного виховання та деякі напрями психокорекційної роботи з дистантною сім'єю. Джерел – 6.

Ключові слова: *дистантна сім'я, соціально дезадаптована поведінка, підлітковий вік, дисгармонійне виховання.*

Постановка проблеми. Процес формування і розвитку сучасної сім'ї, який проходить у складних і суперечливих умовах економічної та соціально-політичної нестабільності, посилює проблему дезадаптації неповнолітніх та сприяє відхиленням у їхній поведінці. Особливої уваги потребують підлітки, виховання яких відбувається у змінених умовах життєдіяльності, зокрема в дистантній сім'ї, члени якої тривалий час із різних причин проживають на відстані один від одного. Якщо вплив таких змін перевищує наявні адаптаційні можливості підлітка, то процес його соціальної адаптації блокується або відбувається невдало. Як наслідок, у підлітків з дистантних сімей виникають передумови для формування соціально дезадаптованої поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні дослідження з означеної проблеми здебільшого були спрямовані на особливості роботи з дітьми з неблагополучних та неповних сімей. Зовнішні та внутрішні детермінанти процесу соціалізації підлітків із неповних сімей розкриває В. Іванченко; на психологічні особливості диспозиційної системи особистості у функціонально неспроможній родині вказує О. Волошок; формуванню соціальної компетентності підлітка з неповної сім'ї присвячені праці М. Докторович; вплив розлучення батьків на життєдіяльність та поведінку дитини вивчає І. Руденко; психологічні умови становлення життєвих домагань підлітків із неповної одностатевої сім'ї досліджує В. Третяченко; формуванням соціальної активності підлітків із неповних сімей у навчально-виховному процесі основної школи займається Н. Клімкіна; особливості психологічної допомоги функціонально неповним сім'ям в умовах навчально-виховного комплексу досліджує І. Юрченко. Лише порівняно нещодавно вчені почали досліджувати окремі аспекти проблем дистантних сімей. Їх типологію пропонує О. Пенішкевич; на особливості емоційно-почуттєвої сфери підлітків із дистантних сімей вказують О. Двіжона, Я. Раєвська; зміни у поведінці дітей із сімей трудових мігрантів проаналізовано Т. Дорошок, Л. Ковальчук; уявлення про дитячо-батьківські стосунки у підлітків із сімей гастрабайтерів вивчає Г. Николаєва; запобіганню педагогічної занедбаності дітей з дистантних сімей та соціально-педагогічній роботі з ними присвячені праці Н. Гордієнко, Н. Куб'як; психолого-педагогічні технології адаптації дітей і підлітків із сімей мігрантів в системі освіти пропонує О. Пантелеєв.

Численні психологічні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів підтверджують велике значення дитячо-батьківських стосунків у розвитку кожної особистості. Як зазначав Г. Костюк, виховання, яке зводиться лише до зовнішніх впливів (накази, заборони тощо) та ігнорування внутрішніх змін в думках, приречене на невдачу. Воно породжує негативні риси дитини, які спочатку виникають як ситуаційні явища і виражають її протидію грубим вимогам дорослих, а згодом закріплюються і перетворюються на стійкі характерологічні риси [2].

Мета статті – визначити особливості соціально-психологічної роботи з підлітками з соціально дезадаптованою поведінкою із дистантних сімей та дистантною сімєю загалом.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Створення адаптаційного мікросоціального середовища передбачало комплексність психологічних дій як на досліджуваних дітях, так і на людей, що оточують їх і взаємодіють з ними, насамперед на їхнє сімейне оточення. Вочевидь, основний принцип сімейної психотерапії – дія на сім'ю загалом – зумовлює необхідність дотримання основних етичних принципів цієї роботи: довіру, відповідальність, інформованість, збір цінностей і установок психолога і членів сім'ї.

Кожна дитина – неповторна, тому й наблизитися до неї потрібно з урахуванням тих впливів, які мають на неї виховання, навчання та соціальне середовище. Фахівці мають зрозуміти справжні причини відхилень у поведінці дитини з огляду на її індивідуально-типологічні особливості, можливості й інтереси, стиль сімейного виховання. Через спостереження за дитиною в різних життєвих ситуаціях (як вона поводить себе в нових умовах, як реагує на труднощі під час виконання навчальних завдань, як вирішує конфлікти) дорослі матимуть змогу виявити відхилення в поведінці підлітків та вчасно і ефективно скоригувати їх. Безперечно, ця допомога стане продуктивною, коли буде відома модель сімейних стосунків, тих різноманітних впливів, яких зазнає дитина від членів своєї сім'ї – людей різної статі, віку, уподобань, які повсякденно, щомиті виховують своїми вчинками, інтонацією, висловлюваннями, жестами, мімікою. Справедливо зазначити, що від того, наскільки серйозно і відповідально батьки ставляться до дитячих проблем, як глибоко розуміють їх емоційний стан, допомагають їм оволодіти новими способами адаптації, залежатиме формування важливих моральних якостей, рис характеру, способів поведінки, які мають винятково важливе значення для такого вікового періоду життя їхньої дитини як пубертатна криза.

До основних типів неправильного виховання спеціалісти зараховують емоційне відчуження (тип «Попелюшки»), «гіперопіку» та «гіпоопіку», виховання за типом «кумира сім'ї», підвищену моральну відповідальність і тип «вихователів-конкурентів». Різновидами неправильного виховання в сім'ї є також жорсткі взаємини: суворі покарання за незначні провини, «зривання злості» на дитині. Це стан, коли вся сім'я перебуває в атмосфері неприязні, між членами родини виросла невидима стіна, кожен живе сам по собі, без допомоги, підтримки, турботи інших. Навіть якщо в сім'ї немає бійок та голосних лайок, такі обставини впливають на подальший психічний розвиток підлітка.

У випадку завищеної моральної відповідальності батьки покладають великі надії на майбутнє своєї дитини і очікують від неї великих успіхів. Найчастіше ці вимоги – проєкція нездійснених задумів та мрій батьків. Дитина постійно зосереджена на тому, щоб не засмутити своїх рідних, виправдати їхні надії, внаслідок чого відчуває постійну тривогу, напруження, втому, що також впливає на стан її психіки та поведінку.

Ще однією причиною дисгармонійного виховання вважають наявність «вихователів-конкурентів». Це приклад сім'ї, де одночасно вихователями є представники кількох поколінь. Батьки, бабусі, тітки тощо дотримуються різних поглядів щодо методів виховання, впроваджуючи їх, часто конкурують між собою. Такий виховний безлад може стати джерелом неспокою для малюка, спричинити хворобливі прояви в його поведінці.

У дистантних сім'ях може відбуватися інверсія ієрархії за активного втручання в процес виховання бабусь і дідусів. Фактично в такій ситуації має місце змішування соціальних ролей, що призводить до плутанини у взаєминах. З одного боку, дитина має підкорятися мамі, з іншого – місце матері (батька) займає бабуся, оскільки мама в дистантній сім'ї часто виконує рольові функції батька, скеровуючи свою активність на роботу, залучення грошей в сім'ю та частково виховання.

Також дистантній сім'ї складніше утримувати баланс між відкритими та жорсткими зовнішніми кордонами. З одного боку, діадні відносини мати-дитина в монобатьківській сім'ї можуть бути сильніші і міцніші, ніж у звичайній нуклеарній сім'ї, що призводить до більшої замкнутості в рамках сімейної системи, аз іншого боку, активну участь у житті сім'ї можуть приймати сторонні люди з макросистемного або мегасистемного рівнів функціонування. Відсутність впевненості у власних силах і у правильності власного виховного впливу змушує батьків з неповних сімей звертатися за порадою до людей, які, на їх думку, можуть бути більш компетентні. Це може бути бабуся (дідусь), друзі чи родичі матері (батька) в деяких випадках навіть представники освітніх установ. Як наслідок, у ситуації відкритих зовнішніх кордонів авторитет батька (матері) може бути істотно підірваний і знівельований, в результаті чого дитина, не відчуваючи себе в безпеці всередині сім'ї і втративши довіру до єдиної дорослої людини у своєму найближчому оточенні, намагатиметься знайти собі іншого значимого дорослого в іншому

середовищі. Особливо гостро ця проблема виявляється в підлітковому віці, коли думка однолітків і референтної групи стає для дитини більш значущою, ніж думка батьків.

Отже, до деяких психологічних особливостей дітей, які виховуються в дистантних сім'ях, слід зарахувати почуття відмінності від однолітків, нестійку, занижену самооцінку з актуальною потребою в її підвищенні, неадекватну вимогливість до матері (батька) і високе бажання змін її поведінки, активний пошук «значущого дорослого».

Для формування та розвитку здорової особистості, вирішальне значення має ранній емоційний досвід. Якщо підліток розвивається відповідно до встановлених вікових норм, то головною причиною відхилень в її поведінці є, здебільшого, неправильне виховання в сім'ї. Відсутність системи ціннісних орієнтацій, непослідовність сімейних дисциплінарних вимог, невміння дорослих налагодити психологічний контакт з однолітками спричиняють виникнення таких відхилень у поведінці, як агресивність, замкнутість, пасивність, тривожність, невпевненість. Таким підліткам важче при звичаїтис до нового, вони частіше конфліктують з однолітками та членами своєї родини.

Наукові дослідження та життєві спостереження доводять серйозну значущість психологічної підтримки матерів, батьків або інших близьких людей, що проживають разом із підлітками з соціально дезадаптованою поведінкою. Робота з дистантними сім'ями таких підлітків охоплює різні рівні організації відносин між членами сім'ї на основі комплексного підходу, теоретичною основою якого є концепції сімейної психотерапії.

Конфліктна дисоціалізуюча дистантна сім'я підриває основи позитивного ціннісного значення ставлень до досліджуваного з боку оточуючих. Цю нездоленість індивід згодом проєктує на навколишнє середовище. Інтенсивні комунікативні, інтеракційні і перцептивні процеси, що відбуваються в дистантній сім'ї і забезпечують процес спілкування, є найважливішим чинником, що зумовлює психологічний клімат сім'ї і її духовне благополуччя. Образ сім'ї, подружні, дитячо-батьківські відносини мають велике значення у формуванні соціально адаптованої поведінки дитини.

Впроваджуючи програму психологічної корекції соціально дезадаптованої поведінки підлітків із дистантних сімей, ми виходили з того, що сімейна психокорекція, як і психотерапія, має на увазі комплекс психокорекційних прийомів і методів, головними механізмами позитивного ефекту якого вважається емоційне об'єднання, підтримка і зворотний зв'язок.

У рамках психокорекційної програми робота з дистантною сім'єю проводилася за такими напрямками: *семінари-тренінги* на уміння розв'язувати кризи і конфлікти та з'ясування особливостей і тактики взаємовідносин у дистантній сім'ї; *сімейне консультування*, спрямоване на створення психологічних умов для набуття подружжям позитивного досвіду взаємодії один з одним та покращення дитячо-батьківських відносин. У процесі сімейної психотерапії розв'язувалися такі завдання: переосмислення ролі і позиції батьків, формування взаєморозуміння і взаємоповаги прав та потреб один одного, зниження тривожності, формування готовності вирішувати всі суперечливі конфліктні ситуації в сім'ї, створення ефективної взаємодії з дітьми, навчання коректним способам вирішення сімейних проблем, закріплення нових форм позитивної поведінки, забезпечення такої якості сімейного середовища, як її стабільність.

Розроблена нами програма психологічної корекції складалася з трьох взаємопов'язаних блоків: *первинного, базового та заключного*. Для успішної реалізації поставленої мети статті варто більш детально розглянути завдання та методи базового блоку програми.

Завданнями базового блоку програми було виявлення порушень у структурі сімейної взаємодії, усвідомлення цієї структури та побудова мотивації учасників для зміни взаємодії, внесення змін, спрямованих на нормалізацію структури дистантної сім'ї. *Методи*: раціональна (когнітивна) психотерапія, стратегічна сімейна терапія, робота з конструювання метафор, корекція індивідуальних психологічних проблем у членів дистантної сім'ї. На першому етапі сімейної терапії виявлялася структура сімейних стосунків, у чому здебільшого допомагала методика емоційної соціограми сім'ї. Досліджувана дитина і член його сім'ї малює схему взаємодії всередині сім'ї, на якій позначається ступінь близькості і характер стосунків між членами сім'ї. У процесі сімейної терапії ми виконували функцію посередника, щоб сприяти досягненню взаєморозуміння і конкретних угод щодо організації життя сім'ї як у процесі психокорекційної роботи, так і надалі. Таким чином, дистантна сім'я поступово приходила до згоди, починала планувати спільне майбутнє, в якому враховані інтереси всіх членів дистантної сім'ї. У деяких випадках було необхідним застосування біхевіоріальної терапії – чіткої системи заохочень і покарань за дотримання (або порушення) адаптантом встановленого режиму взаємодії в дистантній сім'ї. Під час роботи з метафорою використовувались переважно такі, що підкреслювали зміни в структурі

дистантної сім'ї з віком, необхідність створення чіткої вікової стратифікації дистантної сім'ї. Були створені групи підтримки сімей, з якими обговорювалися стратегії допомоги та підтримки взагалі, а також тактика й стратегія їхнього психологічного супроводу.

Цей блок включає заняття, спрямовані на підтримку та підвищення ефективності взаємин у дистантних сім'ях, зниження рівня конфліктності між її членами та покращення дитячо-батьківських відносин. Дієвими виявилися такі методи активного соціально-психологічного навчання, як групові дискусії за темами «Проблеми нашої сім'ї», «Стосунки батьків і дітей», «Конфлікти в сім'ї та їхнє вирішення», психотерапевтичні вправи (Д. Насвітене, С. Михеєвої, Д. Кузнєцової, Д. Ремендик, О. Трукланової в авторській модифікації відповідно до предмета дослідження): «Сформований результат», «Асоціації», «Вікно у моє внутрішнє Я», «Подорож в храм», «Вибачення», «Три кола», «Наслідки егоцентризму».

Оцінити ефективність сімейної психотерапії за допомогою кількісних методів утруднено. Однак за результатами дослідження можна дійти висновку, що проведення такого роду психотерапії пом'якшувало прояви депресії, зменшувало рівень конфліктності в сім'ї.

Як згадувалося вище, сімейне консультування дітей як складова частина системи психокорекційної роботи за інтенсивністю поступалася індивідуальній і груповій психокорекції з дитиною. Систематичне сімейне консультування застосовувалося тільки для тих батьків, мотивація яких для співпраці з психологом виявилася реальною.

Незважаючи на факт, що обов'язковою умовою прийняття дитини з соціально дезадаптованою поведінкою у психотерапевтичні групи є згода батьків, згодом частина з них виявилися тільки формально мотивовані для спільної роботи. Це з'ясувалося під час перших 3-5 зустрічей з батьками, під час яких обговорювався розвиток проблеми підлітка, шляхи її вирішення. Ці батьки переводили обговорення проблеми підлітка на поверхневий, захисний рівень, уникаючи своєї відповідальності за виникнення труднощів дитини. Якщо після викладення позиції психолога, що завжди емоційну проблематику підлітків слід розглядати в контексті сім'ї – батьки не вступали в конструктивний діалог, сімейне консультування не проводилося, і контакти з батьками обмежувалися лише інформацією з обох сторін про хід процесу психокорекції.

Сімейне консультування не мало самостійної структури і змісту, їх цілком визначала динаміка індивідуальної, групової психокорекції з дитиною. Це виявлялося і в формулюванні мети, яку ми ставили в роботі з батьками – прагнення по змозі поліпшити сімейні умови психологічного стану підлітка, виявити та усунути можливу причину виникнення соціально дезадаптованої поведінки. Універсальним підходом служило розкриття батькам проблематики підлітка з позиції його потреб. Це означало, що психолог досить докладно і відкрито знайомив батьків із процесом психокорекції, обговорював можливі причини його динаміки. У переважній більшості випадків це означало спільне переформулювання спочатку батьками сформульованої проблеми, зміщення смислового акценту труднощів дитини з наслідків внутрішнього конфлікту (рівня прояву соціально дезадаптованої поведінки) на обставини його виникнення. Безумовно, цим ми намагалися не торкатися особистісної проблематики батьків, вона спільно обговорювалася тільки на такому рівні, який був прийнятний батькам, і тільки в такій мірі, яка зупиняла (пряме або непряме) використання підлітка для вирішення особистих труднощів батьків. Іншими словами, у сімейному консультуванні ми не прагнули виявити і вирішити індивідуальні проблеми батьків.

Як свідчить досвід, батьки, які звертаються за психологічною допомогою щодо «проблемних» або «важких» підлітків, самі в дитинстві потерпали від конфліктів з близькими дорослими. Нині ж вони підсвідомо відтворюють «знайомий стиль» виховання. Безперечно, значення моделі батьківської поведінки важливе не тільки на ранніх етапах розвитку дитини, вплив її зберігається протягом усього життя.

Наведемо приклади сумісних дитячо-батьківських занять, які застосовувалися у процесі сімейного консультування. Це була серія спеціально організованих корекційних занять, складених з урахуванням розвитку підлітків, їх вікових і індивідуальних особливостей, рівня прояву соціально дезадаптованої поведінки. Знайомство з батьками і підлітками з дистантних сімей у колі проводилося у такий спосіб: всі учасники встають в коло і беруться за руки. Ведучий пропонує кожному назвати себе і розказати про себе те, що вважає важливим, щоб про нього знали інші (ким працює, чим любить займатися і т.д.). Застосовувалися психологічні ігри і вправи, спрямовані на підвищення психолого-педагогічної освіти батьків, розвиток умінь, спрямованих на спілкування підлітків із батьками. При цьому для батьків передбачалося вивчення психолого-педагогічної літератури, перегляд відеофільмів, батьківські збори, а для підлітків проведення етичних бесід, малювання, що відображало сім'ю і кожного батька окремо, складання розповідей про сім'ю. Мета

полягала у формуванні уміння спілкуватися з підлітками, будувати правильні стосунки, оцінювати дітей відповідно до їх можливостей.

Сприяття усуненню тривожності у підлітків ми намагалися через спільну діяльність з батьками. Батькам пропонували групові дискусії, створення і розв'язання психолого-педагогічних ситуацій, складання характеристик на свою дитину. Для підлітків вправи та психологічні ігри, виготовлення виробів з природного матеріалу з метою корекції виявлених емоційних порушень (агресивності, тривожності, замкнутості).

Відсутність або недорозвиненість емоційних стосунків з близьким сімейним оточенням, особливо з матір'ю, може стати причиною неблагополучного розвитку особистості. Ранній період прихильності до матері є ніби емоційним еталоном у наступних стосунках з людьми. Дитина, яка пережила материнську несправедливість і образу, стає хворобливо сприйнятливою до найменших проявів байдужості, дедалі більше замикається в собі, протиставляючи існуючому та уявному злу свою неслухняність, виявляючи упертість, робить все наперекір дорослим, щоб нагадати про себе, заявити людям про своє право на увагу, – застерігав відомий педагог В. Сухомлинський. Дефіцит духовної близькості з батьками ускладнює ідентифікацію з ними, провокуючи пошук зразків наслідування поза рідною сім'єю [5].

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що важливою особливістю соціально-психологічної роботи з підлітками з соціально дезадаптованою поведінкою із дистантних сімей є робота з батьками підлітків даної категорії в рамках сімейного консультування, що є необхідним фактором, структуру та зміст якого визначає динаміка індивідуальної і групової психокорекції поведінки. Найменше число щодо прагнення до співпраці реально мотивованих батьків спостерігалось серед дистантних сімей підлітків з високим рівнем прояву соціально дезадаптованої поведінки.

Література

1. Завацька Н. Є. Аналіз підходів до проблеми соціально-психологічної дезадаптації особистості / Н. Є. Завацька // Теоретичні і прикладні проблеми психол. : зб. наук. праць СХУ ім. В. Даля. – Луганськ : СХУ ім. В. Даля, 2004. – № 1 (6). – С. 84–88.
2. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии. / Г. С. Костюк // Хрестоматия по возрастной психологии. – М. : Изд-во «Институт практической психологии» ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 1998. – С. 18–21.
3. Кузнецова Д. А. Социально-психологические качества подростков как условие их социальной реадaptации : дис. ... канд. психол. н. : 19.00.05 / Дарья Анатольевна Кузнецова. – Вологда, 2011. – 286 с.
4. Насвитене Д. Й. Психологические особенности детей с адаптационными расстройствами и их психологическая коррекция : дис. ...канд. психол. наук : 19.00.04 ; 14.00.18 / Насвитене Даля Йено. – СПб., 1994. – 138 с.
5. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения / В.А. Сухомлинский : в 3-х т. / под ред. Н. П. Кузина. – М. : Педагогика, 1979. – Т. 1. – 564 с.
6. Трукланова Е. Н. Личностные особенности подростков-сирот и подростков, оставшихся без попечения родителей, как фактор их дезадаптации : дис. ...канд. психол. наук : 19.00.07 / Елена Николаевна Трукланова. – М., 2003. – 292 с.

References

- 1.Zavac'ka N. E. Analiz pidhodiv do problemi social'no-psihologichnoï dezadaptacii osobistosti / N. E. Zavac'ka // Teoretichni i prikladni problemi psihol. : zb. nauk. prac' SNU im. V. Dalja. – Lugans'k : SNU im. V. Dalja, 2004. – № 1 (6). – S. 84–88.
- 2.Kostjuk G.S. Princip razvitija v psihologii. / G. S. Kostjuk // Hrestomatija po vozrastnoj psihologii. – M. : Izd-vo «Institut praktičeskoj psihologii» ; Voronezh : Izd-vo NPO «MODJEK», 1998. – S. 18–21.
- 3.Kuznecova D. A. Social'no-psihologičeskie kachestva podrostkov kak uslovie ih social'noj readaptacii : dis. ... kand. psihol. n. : 19.00.05 / Dar'ja Anatol'evna Kuznecova. – Vologda, 2011. – 286 s.
- 4.Nasvitene D. J. Psihologičeskie osobennosti detej s adaptacionnymi rasstrojstvami i ih psihologičeskaja korrekcija : dis. ...kand. psihol. nauk : 19.00.04 ; 14.00.18 / Nasvitene Dalja Jen. – SPb., 1994. – 138 s.
- 5.Suhomlinskij V. A. Izbrannye pedagogičeskie sochinenija / V.A. Suhomlinskij : v 3-h t. / pod red. N. P. Kuzina. – M. : Pedagogika, 1979. – T. 1. – 564 s.

6. Truklanova E. N. Lichnostnye osobennosti podrostkov-sirot i podrostkov, ostavshihsja bez popechenija roditel'ej, kak faktor ih dezadaptacii : dis. ...kand. psihol. nauk : 19.00.07 / Elena Nikolaevna Truklanova. – M., 2003. – 292 s.

Боярин Л.В.

Особенности социально-психологической работы с подростками с социально дезадаптированным поведением из дистантных семей и дистантной семьей в общем

В статье приведены результаты исследований особенностей социально-психологической работы с подростками с социально дезадаптированным поведением из дистантных семей, поданы причины и следствия дисгармоничного воспитания и некоторые направления психокоррекционной работы с дистантной семьей. Источников – 6.

Ключевые слова: дистантная семья, социально дезадаптированное поведение, подростковый возраст, дисгармоничное воспитание.

Boyarin L. V.

Features of the socio-psychological work with teenagers from socially maladjusted behavior of distant families and distant families in general

In the article some results of investigation of the social and psychological work with young people from socially maladjusted behavior of distant families are given, the causes and consequences of disharmony education and areas of psycho work with distant family are presented. Sources – 6.

Key words: distant family, socially maladjusted behavior, adolescence, disharmonious education.

Боярин Лілія Володимирівна – здобувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Луганськ; викладач кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області.

УДК 159.953.2:159.922.73

Бужинська С.М.

ДОСЛІДЖЕННЯ МОДАЛЬНО-СПЕЦИФІЧНИХ ФОРМ ПАМ'ЯТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядаються методи вивчення модально-специфічної пам'яті у молодших школярів. Аналізуються результати дослідження. Прогнозується успішність навчальної діяльності молодших школярів за показниками модально-специфічної пам'яті. Джерел – 13.

Ключові слова: образна пам'ять, модально-специфічні форми пам'яті, молодший шкільний вік, пізнавальний розвиток.

Постановка проблеми. Проблема діагностики модально-специфічних форм пам'яті у молодших школярів є актуальною для психологічної науки взагалі та для вікової і педагогічної психології, зокрема. Адже, у сучасній науці досить гостро стоїть проблема методів вивчення образних процесів, хоча й окремі методичні підходи опрацьовані досить добре (наприклад, процеси маніпулювання образами, процеси формування і породження нового образу [6,7,8] тощо).

В цілому, на думку О.О. Гостєва, ми стикаємося із значними методичними труднощами у цій галузі, викликаними, перш за все, відсутністю стимулу, з яким можна прямо співвіднести зміст образу.

Проаналізувавши існуючі методи вивчення образних процесів О.О. Гостєв виділяє декілька основних методичних підходів, направлених на вивчення різних сторін образу [3]:

1. Дослідження вирішення задач мислинневого маніпулювання.
2. Оцінка діяльності, її продуктів та аналіз об'єктивних показників актуалізації образу.
3. Вивчення образу через процес метафоризації.
4. Вивчення суб'єктивного оцінювання параметрів образу (самооцінка його характеристик).
5. Вивчення впливу стимулу на зміст «вторинного» образу (ефект Перке).
6. Вивчення семантики образу (побудова семантичних просторів).